

Література

- 1.Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 2.За даними соціологічного опитування Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Розумкова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php?cat_id=163
- 3.Дані вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України Держкостату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 4.Всеукраїнське опитування громадської думки Київського міжнародного інституту соціології: „Відчуття наслідків економічної кризи населення України”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.Kiis.com.ua/txt/doc/29042009/pr.doc>.
5. Статистичний щорічник Полтавської області за 2009 р. / за ред. Т.Л.Бугайченко. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області Державного комітету статистики України, 2010. – 416с.
- 6.Моніторинг громадської думки дорослого населення України, що проводилося Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua/monitoring>

УДК: 65.011.47.003.12

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКО-АНАЛІТИЧОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Егорова О.В., к.е.н, доцент,

Собакар В.В., асистент,

Полтавська державна аграрна академія

Розглядаються методичні аспекти аналізу ефективності діяльності аналітичних служб. Наводяться результати дослідження ресурсного потенціалу служб економічного аналізу в аграрних підприємствах Полтавської області.

The methodical aspects of the value of analytic services efficiency are investigated. The results of research of economic analysis services resources in agrarian enterprises in the Poltava region are introduced.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання значною мірою визначається результатами роботи його служби економічного аналізу. Загальновідомо, що термін “ефективність” походить від латинського “efficeve”, яке означає приносити користь; похідне від нього “effectus” – результат. Ці поняття безпосередньо пов'язані з результатами праці економіко-аналітичних працівників, адже мета аналізу - вивчення наслідків діяльності, визначення впливу факторів і виявлення резервів та заходів, спрямованих на підвищення ефективності та стабільності роботи підприємств. Проте методика об'єктивної оцінки ефективності дія-

льності самої служби економічного аналізу на даний час відсутня. Створення такої методики не лише надасть можливість об'єктивного оцінювання результатів праці аналітичних працівників, але й дозволить узгодити напрямки їх роботи з нагальними потребами підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія «ефективність» є провідною для економічної науки, а тому її теоретичні засади широко висвітлені у науковій та навчальній літературі. Проте у більшості джерел розглядається здебільшого ефективність виробництва, а не ефективність праці взагалі, і праці зі створення аналітичної інформації зокрема.

Основні засади організації аналітичної служби розглянуті в усіх фундаментальних працях з економічного аналізу, зокрема в підручниках та навчальних посібниках таких науковців, як М.І.Баканов, Г.В.Савицкая, В. К.Савчук, А.Д.Шеремет та інших. Однак методичні засади оцінки діяльності аналітичних працівників у вітчизняній науковій та навчальній літературі розроблені недостатньо, зводяться до оцінки продуктивності праці, що й зумовлює актуальність дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення підходів до оцінки діяльності економіко-аналітичних служб та виявлення основних проблем, що знижують ефективність їх роботи, на прикладі підприємств аграрного сектору Полтавської області. Результати дослідження дозволять дати рекомендації щодо оцінювання ефективності економічного аналізу з урахуванням виявлених недоліків та досягнень сучасної аналітичної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновизнано, що ефективність є узагальнюючою економічною категорією, яка визначається відношенням одержаних результатів до витрат засобів виробництва і живої праці. Оцінюючи ефективність діяльності працівників, що створюють економіко-аналітичну інформацію, потрібно уточнити: як виміряти результати розумової праці та як оцінити вкладені засоби виробництва та уречевлену працю. Крім того, не слід забувати, що, крім економічного ефекту, діяльність аналітиків може також мати соціальні, виробничі (науково-технічні), екологічні та інші наслідки.

З метою визначення економічної ефективності діяльності слід, перш за все, дати оцінку виробничих ресурсів, що використовують у процесі економічного аналізу: робочої сили, техніки, комп'ютерних програм тощо. Задля оцінки ресурсного потенціалу служби аналізу доцільно використовувати закордонний досвід визнання, оцінки, розвитку та інвестування інтелектуального капіталу в рамках кампанії. Так, шведська страхова компанія «Skandia» розробила і понад 10 років використовує модель обліку інтелектуального капіталу, що отримала світове визнання. [3]

Згадувана модель містить два компоненти:

1. Людський капітал – включає сукупність знань, умінь, інноваційності та здатності працівників компанії виконувати поставлені завдання, а також корпоративні цінності, культуру і філософію.

2. Структурний капітал - включає технічне і програмне забезпечення інформаційних систем, бази даних, організаційну структуру, патенти, відносини з покупцями найбільших партій продукції.

На нашу думку, дана модель може використовуватись і для оцінки ресурсного потенціалу служби економічного аналізу з урахуванням його специфіки. Так, оцінка людського капіталу працівників-аналітиків, яка традиційно здійснюється за оплатою праці, повинна базуватися на оцінці компетенції співробітників (освіта, навички та здібності, професійний досвід). У літературних джерелах зустрічаються різні методи оцінки управлінського персоналу, наприклад, за його чисельністю та навантаженням, за результатами атестації, витратами на утримання або оплатою праці працівників, а також за показниками продуктивності праці - ступенем виконання персоналом нормованих виробничих завдань; виробітком на одного працюючого тощо. До структурного капіталу економічних служб вітчизняних підприємств слід віднести комп'ютерну техніку та програмне забезпечення, спеціалізовану наукову, нормативну літературу, періодичні видання, технічні засоби для проведення окремих аналітичних процедур, приміщення, меблі тощо.

Зрозуміло, що ресурсний потенціал зумовлюється розміром та спеціалізацією підприємства, структурою його управлінського апарату й технічним рівнем управління тощо. З метою оцінки потенціалу економіко-аналітичних служб нами було проведено опитування провідних спеціалістів сільськогосподарських підприємств Полтавської області. У ході дослідження було зібрано інформацію щодо 28 підприємств регіону, які мають різні розміри та спеціалізацію, й достатньо репрезентативно представляють аграрну галузь.

Результати анкетування показали, що великі фінансово-аналітичні служби в досліджуваних аграрних підприємствах практично не створюються. Окрема служба економічного аналізу функціонує на 9 підприємствах (32,1% сукупності), здебільшого вона малочислена і включає двох (зафіксовано в 6 господарствах або 21,4% вибірки) або трьох осіб (у 2 підприємствах, що становить 7,1% сукупності). Лише на одному підприємстві працює аналітичний відділ, що складається з 6 працівників. На 8 підприємствах (28,6% їх загальної кількості) аналіз здійснює окремий спеціаліст-аналітик, якій працює на посаді економіста (головного економіста). Досить багато підприємств (11 або 39,3%) не має окремого спеціаліста з аналізу діяльності, а обов'язки аналітика покладено на особу, що працює на посаді головного бухгалтера (4 підприємства або 14,3%), бухгалтера (4 підприємства) тощо. Зокрема практично на всіх селянських (фермерських) господарствах аналітичну роботу виконують облікові працівники або голови СФГ.

Сучасну модель організації економіко-аналітичної роботи неможливо уявити без використання комп'ютерної техніки. Проте аналітики досліджуваних підприємств практично не використовують у своїй роботі сучасні спеціалізовані програми. Засмучує, що у 53,6% підприємств (15 суб'єктів господарювання) в аналітичній практиці зовсім не використовують комп'ютерні програми. Здебільшого в економічних дослідженнях застосо-

вуються аналітичні можливості бухгалтерських програм: 25% обстежених підприємств використовують програму 1С Бухгалтерія, 7,1% - Бест Звіт. Крім того, 10,7% підприємств залучають у процесі аналітичної роботи стандартні функції редактора Excel. Причина ігнорування аграрними підприємствами спеціалізованих аналітичних програм зрозуміла – відсутність коштів. Водночас слід зауважити, що сучасне програмне забезпечення дало б змогу скоротити час на одержання аналітичних показників, формалізувати проектно-розрахункову роботу.

Недостатністю коштів також можна пояснити й досить вузьке коло інформації, що використовується в аналізі. Переважна більшість аналітиків будує свої висновки на підставі фінансової звітності (78,6% респондентів) та даних первинного обліку (50%). Такі важливі зовнішні джерела інформації як спеціалізована періодична література та дані мережі Інтернет використовуються в аналізі епізодично. Серед інформаційних джерел були відмічені спеціальні галузеві або фінансово-економічні періодичні видання, в яких переважали бухгалтерські журнали (останні передплачує 28,6% підприємств). Інші види періодичної методичної літератури виписує лише п'ять підприємств (17,6% досліджуваної сукупності).

Таким чином, технічне забезпечення досліджуваних підприємств є недостатнім і головною складовою виробничого ресурсу служб економічного аналізу є людський потенціал. Даний факт дозволяє зробити висновок, що у структурі витрат на проведення економічного аналізу домінуючою є частка витрат на заробітну плату працівників даної служби.

Заключним етапом оцінки економічної ефективності є співставлення системи вартісних показників економії живої та уречевленої праці в суспільному виробництві, сфері послуг і т.п., які отримано від використання результатів аналітичних досліджень, з витратами на проведення аналізу.

На нашу думку, доцільно визначати наступні показники ефективності досліджень у сфері економічного аналізу:

1. Відношення приросту річного доходу (прибутку) до витрат на проведення досліджень, що зумовили цей приріст, та впровадження їх результатів,

Структурна формула для визначення критерію економічної ефективності K_e має вигляд:

$$K_e = \frac{E}{B}, \quad (1)$$

де E – економічний ефект від впровадження рекомендацій за результатами аналізу, грн.;

B – витрати на виконання та впровадження досліджень.

У свою чергу, розмір економічного ефекту знаходять як різницю витрат Z_1 при базових процесах (технологіях, матеріалах) та нових науково обґрунтованих Z_2 :

$$E = Z_1 - Z_2. \quad (2)$$

2. Відношення економії від зниження собівартості продукції до витрат на виконання та впровадження рекомендацій, що зумовили цю економію.

У зв'язку із складністю об'єктивного розподілу загальної суми витрат на утримання служби економічного аналізу на окремі аналітичні дослідження, на практиці легше використовувати наступні показники.

3. Величина чистого доходу (прибутку), що припадає на 1 гривню витрат (заробітної плати) по утриманню апарату з економічного аналізу.

4. Величина чистого доходу (прибутку), що припадає на одного працівника служби економічного аналізу.

Не слід забувати, що, крім економічного ефекту, визначають і наступні види ефективності:

соціальна ефективність – виявляється в підвищенні життєвого рівня людей, розвитку охорони праці та здоров'я, культури, освіти тощо. Її оцінюють за рівнем оплати праці, комфортом робочих місць, культурно-побутових приміщень і населених пунктів і т.п.;

екологічна – полягає у зниженні шкідливого впливу на навколишнє середовище та поліпшення його стану;

науково-технічна ефективність – характеризує приріст наукових знань, призначених для подальшого розвитку науки і техніки.

Висновки. Традиційна методика оцінки ефективності не враховує специфіки діяльності працівників служб економічного аналізу: останні безпосередньо не створюють продукції, але, здійснюючи діагностику діяльності підприємства та формуючи пропозиції щодо його подальшого розвитку, є складовою управлінського персоналу. Для оцінки результатів роботи економістів-аналітиків та осіб, що виконують їх функції, окрім показників продуктивності праці доцільно використовувати систему показників, що співставляють економічний ефект від впровадження рекомендацій за результатами аналізу, з витратами на утримання аналітичного апарату.

Література.

1. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : навч. посіб. / [Т.Д. Костенко, Є.О. Підгора, В.С. Рижиков та ін.] - [2-ге вид.] - К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.

2. Прокопенко І. Ф. Методика і методологія економічного аналізу: навч. посіб. / І.Ф. Прокопенко, В.І Ганін. – К. : ЦУЛ, 2008. – 430 с.

3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г.В. Савицька - [2-ге вид., випр. і доп.]. – К.: Знання, 2005. – 662 с.

4. Truch E. Knowledge management: Auditing and reporting intellectual capital / Truch E. // J. of gen. management. – Oxford, 2001. – Vol.26. - № 3. – P. 26-40.